Pirkko Selin-Grönlund
Erityisasiantuntija
Kuurojen Liitto ry
25.2.2026

Kuurojen Liitto ry:n lausunto hallintovaliokunnalle koskien Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 (K 20/2025 vp)

Hallituksen kielikertomuksen 2025 valmistelussa on koottu monipuolista tietoa monenlaisista lähteistä. Kuuroja, kuurosokeita ja molempia viittomakieliä edustavien järjestöjen lisäksi kuultiin kuulovammaisten lasten vanhempien järjestöjä, ts. potentiaalisia viittomakielen käyttäjiä koskevaa kohderyhmää. Yhteistyö oikeusministeriön kanssa on kyseisen ajanjakson ajan ollut pääosin erittäin myönteistä.

Kuurojen Liitto pitää perusteltuna sitä, että viittomakielet näkyvät kertomuksessa läpileikkaavana teemana eli yhtenä viidestä pääteemasta, sillä viittomakieliin liittyvä kielen ja vammaisuuden rinnakkaisuus on kokemustemme mukaan piirre, joka vaikeuttaa tämän kieli- ja kulttuuriryhmän kielellisten oikeuksien kokonaisuuden ymmärtämistä. Valmistelijoille erityiskiitos siitä, että lähdeluetteloon on koottu muun aineiston lisäksi mm. perustuslakivaliokunnan mietinnöt ja lausunnot sekä laillisuusvalvojien ratkaisuja. Aineiston avulla moni virkahenkilö toivottavasti paneutuu oman hallinnonalansa asioihin ja siirtyy retoriikasta motoriikkaan eli juhlapuheista edistämään uudistuksia.

Edistystä

Viittomakielen osalta edistystä on tapahtunut lukuisissa kysymyksissä, joista osa on luonteeltaan sellaista, että se voi tukea tiedolla johtamista, vaikka toteutukset eivät vielä näy viittomakielisten ihmisten arjessa. Neljän vuoden tarkasteluaikana on muun muassa

1. Tehty toinen Viittomakielibarometri 2024 (ensimmäinen toteutui 2020). Barometri kokoaa tietoa suoraan viittomakielisiltä ihmisiltä itseltään ja epäkohtien määrä on suuri.
2. Kuurojen ja viittomakielisten valtiollinen totuus- ja sovintoprosessi käynnistyi v. 2025 syksyllä, kun sen sihteeristö aloitti työnsä.
3. Suomenruotsalaisen viittomakielen uhanalaisen tilanteen vuoksi syksyllä 2025 julkaistiin Revitaliseringsprogram för Finlandssvenskt teckenspråk eli suomenruotsalaisen viittomakielen elvytysohjelma.
4. Valtioneuvoston kanslian suositus viittomakielten käytöstä valtioneuvoston viestinnässä päivitettiin v. 2025.

5. Valtioneuvoston periaatepäätös - Kielipoliittinen ohjelma julkaistiin v. 2022 ja sisältää toimenpide-ehdotuksia, jotka toivon mukaan toteutuvat ja lisäävät sekä suomalaisen että suomenruotsalaisen viittomakielen käyttöä eri elämänaloilla.
6. STM ilmoitti kesällä 2025 käynnistävänsä tulkkauspalvelun kokonaisarvioinnin suunnittelun muiden ministeriöiden kanssa. Tätä kirjoitettaessa odotetaan tarkempia tietoja hankkeen aloituksesta.
7. Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan 2025. Siinä ”vammaisella henkilöllä on myöntämisedellytysten täyttyessä subjektiivinen oikeus [viittomakielen] opetukseen samoin kuin hänen perheellään ja läheisillään silloin, kun se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.” Kuten em. lainauksesta ilmenee, subjektiiviselle oikeudelle on kuitenkin asetettu eräänlaiseen harkintaan viittaavia lisäedellytyksiä, mitä ei voi pitää kovinkaan perusoikeusmyönteisenä.

   Paljon odotettu uudistus on tuonut pettymyksen monille viittomakieltä tarvitseville perheille. Liitosta annettiin neuvontaa hakemuksen tekemisessä 14 perheelle, ja jokaiselle suositeltiin 100 t opetusta / kalenterivuosi (n. 2 x 45 min / vko). Vain yksi perhe sai hakemansa tuntimäärän, muilla saadut tuntimäärät vaihtelivat 24 – 30 tuntiin / kalenterivuosi, osa edelleen odottaa päätöstä. Kaksi perhettä halusi tehdä oikaisuvaatimuksen.
8. Säädösvalmistelun kuulemisoppaaseen lisättiin vuonna 2018 oma kappaleensa kuulemisen kielistä. Viittomakielen ja muun kielen käyttäminen saattaa joissain tilanteissa olla perusteltua. (s. 64)
9. Häiriötilanteiden varautumisoppaan keskeinen sisältö on käännetty viittomakielille.
10. Kuurojen liitto pitää hyvänä ratkaisuna sitä, että tämän luvun 4.4 alalukuun 4.4.3 on koottu laillisuusvalvojien ratkaisuja esimerkiksi syrjintätapauksista mm. tulkkauspalveluiden saatavuuteen liittyen.

Epäkohtia

Havaittuja epäkohtia viittomakielten osalta on paljon ja rakenteellista syrjintää tunnistetaan useilla eri hallinnonaloilla. Tulkkauspalveluun, varhaiskasvatukseen, opetukseen ja tiedonsaantiin liittyviä epäkohtia on nostettu esiin laajasti kielikertomuksen luvun ”4.3. Kokemukset kielellisten oikeuksien toteutumisesta viranomaisissa” alaluvussa 4.3.3 Viittomakielet (s. 82–87). Suomenruotsalaisen viittomakielen osalta havaintoja on määrällisesti vähemmän, vaikka vaikutuksiltaan puutteet palveluissa ovat kovempia.

1. Viranomaisten tietoisuus viittomakielistä

Viittomakielten tunnettuus on 2010-luvulta lähtien lisääntynyt. Viittomakielilaki (359/2015) on nostanut tietoisuutta suomenruotsalaisen viittomakielen olemassa olosta ja erityisistä tarpeista. Viranomaisteksteissä tulisikin kiinnittää huomiota siihen, että ilmaistaisiin nykyistä selkeämmin se, koskeeko jokin asia vain toista viittomakieltä vai molempia. Useimmiten teksteissä on kyse suomalaista viittomakieltä koskevasta tilanteesta, mutta lukija saattaa jäädä käsitykseen, että sama koskee myös suomenruotsalaista viittomakieltä. Tämä vaikeuttaa näiden kahden viittomakielen käyttöön ja tilanteisiin liittyvien erojen ja tarpeiden ymmärtämistä. Haaste on otettu esille myös suomenruotsalaisen viittomakielen elvytysohjelmassa ja kielikertomuksen alaluvussa 4.4.3 Viittomakielet, s. 92. Alaluvussa esimerkiksi nostetaan tapahtumailmoitukset ”tilaisuus tulkataan viittomakielelle”, jolla käytännössä viitataan suomalaiseen viittomakieleen – ja suomenruotsalaisen viittomakielen käyttötarve jää näkymättömäksi.

2. Viittomakieliasioiden neuvottelukunta

Marinin hallituskaudella asetetun viittomakieliasioiden neuvottelukunnan toiminta päättyi 10.2.2025. Kielikertomuksessa mainitaan perusteluna lakkauttamiselle se, että ”Yhdistäminen [kieliasiain neuvottelukuntaan] noudattaa valtioneuvoston yleistä linjaa sen piirissä toimivien neuvottelukuntien määrän vähentämisessä ja toimintatapojen yhtenäistämisessä.” (s. 66). Kuurojen Liitolle ilmoitus tuli ilman ennakkovaroitusta. Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluva viittomakielilain arviointi oli ja on edelleen kesken, joten toimielimen lakkauttaminen vaikuttaa erikoiselta ja hätiköidyltä. Oikeusministeriön alaisuuteen valtioneuvoston kansliasta siirretty kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessi vie luonnollisesti ministeriön resursseja, mutta hanke ei korvaa neuvottelukuntaa eikä hoida neuvottelukunnan tehtäviä.

Liiton kokemuksen mukaan viranomaisten tietoisuus viittomakieliasioista jää usein heikoksi, koska asiakokonaisuus on varsin monitahoinen. Viittomakielten käytön rinnalla esiintyy lähes aina kuurouteen / vammaisuuteen liittyviä seikkoja, mutta niiden yhteensovittamisessa ajaudutaan usein joko – tai -asetelmaan ja asia jää ratkaisematta. Kun esimerkiksi tiedonsaanti hätätilanteissa perustuu äänellisiin viesteihin ja normaalikuuloisille suunnatun toimintatavan rinnalle kaivataan saavutettavuutta tai kun viittomakielen tulkkauksesta säädetään vammaisuuden perusteella, on monien vaikea hahmottaa, miten samalla voi olla kyse kielellisistä oikeuksista.

Ratkaistavien ongelmien kirjo koskee lähes aina vähintään kahta syrjintäperustetta ja kielivähemmistöön kuuluvien arkea erittäin kipeästi, ja siksi neuvottelukunta-asiassa olisi tullut noudattaa parempaa harkintaa. Katsomme, että viittomakielisten oikeuksia ja

viittomakielilain toteutumista seuraava erityisosaamista omaava toimielin on edelleen välttämätön.

Viittomakieltä käyttävien tilanne muistuttaa osin karjalan kielen tilannetta: ”Karjalan kieliyhteisöllä ei ole vakiintunutta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistavaa väylää tai omaa toimielintä tai lautakuntaa.” (s. 66). Tämä rakenteellinen epäkohta tulee pikimmiten korjata kestävällä tavalla.

3. Suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyö

Suomenruotsalainen viittomakieli on vakavasti uhanalainen. Syksyllä 2025 julkaistu Revitaliseringsprogram för Finlandssvenskt teckenspråk eli suomenruotsalaisen viittomakielen elvytysohjelma (s. 22) on osoitus pienen kieliyhteisön vahvasta sitoutumisesta kielensä elinvoimaisuuden palauttamiseen. OKM:n vuosittaisen määrärahan turvin on jo käynnistetty lukuisia kielen elinvoimaa lisääviä toimenpiteitä samalla, kun yhteisössä on edistetty elvytysohjelman pohjatyötä.

OKM ilmoittaa kielikertomuksen laadintaa koskevassa lausunnossaan, että elvytysohjelman ”ehdotuksia ei siten tule lukea ministeriön toimintaa ohjaavina suunnitelmina, vaan ehdotusten toteuttaminen vaatii ministeriöltä ja muilta tahoilta erillisiä päätöksiä”. Tämä on liiton mielestä hieman ristiriitaista valtion periaatepäätöksenä julkaistuun Kielipoliittiseen ohjelmaan (2022) nähden. Ohjelmalla on ollut tarkoitus sitouttaa ministeriöitä pitkäjänteiseen ja suunnitelmalliseen työhön kotoperäisten vähemmistökielten parissa, ja nimenomaan tätä elvytysohjelmat edustavat. Karjalan kielten elvytysohjelman laati ministeriön asettama asiantuntijaryhmä yhdessä Itä-Suomen yliopiston karjalan kielen kehittämishankkeen kanssa ja tätä hanketta kommentoitiin samoin sanoin.

Myös liiton ja yliopistojen välisen rahoituksen ja tehtävänjaon (s. 23) mainitseminen nostaa esiin viittomakielten tutkimusta ja kielenhuoltoa koskevien linjausten väliaikaisuuden.

4. Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen järjestämisestä todetaan, että ”lapselle järjestettävä tulkki tai tulkkaus, mikäli lapsi ei pysty täysimääräisesti osallistumaan varhaiskasvatukseen ilman niitä” (s. 19). Tällä sivuutetaan edelleen lapsen tarve saada varhaiskasvatusta suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Varhaiskasvatuslaista (540/2018) säädettäessä eduskunta edellytti, että valtioneuvosto ryhtyy toimiin siten, että viittomakielisten oikeus saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään, joko suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä, turvataan (EV 67/2018 vp, lausuma 4, kieliasu korjattu ks. SiVM 5/2018 vp). Sen jälkeenkin asiaa on kiirehditty,

mutta toimia viittomakielilain (359/2015) ja YK:n vammaissopimuksen (SopS 26-27/2016) edellyttämistä muutoksista odotetaan edelleen.

Varhaiskasvatukseen liittyviä ongelmia kuvataan kielikertomuksessa myös viittomakielibarometri 2024:n tulosten yhteydessä (s. 85). On äärimmäisen tärkeää ymmärtää, että varhaiskasvatusikäinen lapsi on vasta omaksumassa viittomakieltä, kuten muutkin ikäisensä omaksuvat omia kieliään. Näistä lapsista suurin osa kuitenkin lähtee kielenkehityksen polulle ns. takamatkalta: yli 90 % kuurojen ja kuulovammaisten lasten vanhemmista on normaalikuuloisia henkilöitä, joilla yleensä ei ole viittomakielen taitoa entuudestaan. Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan 1.1.2025, mutta sen subjektiivinen oikeus viittomakielen opetuksen antamiseen näille perheille ei vielä toimi odotetusti (vrt. STM:n lausunto s. 73-74).

Viittomakielentaitoisen henkilöstön, kuten kommunikaation ja viittomakielen ohjaajien, palkkaamiselle varhaiskasvatukseen on ilmeinen tarve, jota ei kuvakommunikaatiolla tai tukiviittomilla voida paikata. Tulkkaus on toki kielelliseen saavutettavuuteen liittyvä palvelu, mutta tulkkaustilanteessa tuotettu kieli ei parhaimmillaankaan ole täysimääräinen vastine viittomakielellä tuotetulle ilmaisulle.

Varhaiskasvatuksen kohdalla (s. 20) mainitaan, että väestötietojärjestelmässä ei ole yhtään viittomakieli äidinkielenään olevaa lasta, joka Varda-tietojärjestelmän mukaan olisi varhaiskasvatuksessa. Arviomme on, että tiedonkeruun ulkopuolelle jäämistä selittää se, että viittomakielet eivät sisälly varhaiskasvatuksen kieltä koskevaan 8 §:ään. Toisaalta varhaiskasvatusikäisten kuulovammaisten lasten vanhemmat eivät kovinkaan varhain ole vakuuttuneita lapsensa kielisyydestä, kun kuulon kuntoutukseen liittyvä kuntoutus on kesken ja mahdollinen viittomakielen opetus vajavaista.

5. Perusopetus

OKM on tuonut kielikertomuksen laadinnan tueksi tietoa perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistuksesta. Ministeriö viittaa siis ensisijaisesti tuen järjestämiseen eikä niinkään kielellisten oikeuksien edistämiseen. Liiton esityksistä huolimatta tuen uudistuksessa ei samanaikaisesti käsitelty perusopetuslain opetuskieltä koskevan 10 §:n eikä äidinkielen opetusta koskevan 12 §:n toimeenpanon ongelmia. Edes viittomakieltä käyttävät kuulovammaiset eivät ole vuosiin päässeet enää kuin kahdessa koulussa suomalaista viittomakieltä käyttävän opettajan luokkaan. Suomenruotsalaista viittomakieltä käytetään vain yhdessä koulussa Pedersöressä Pohjanmaalla. Näille luokille pääseminen on edellyttänyt usein myös pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen päätöksiä, mikä jättää kielelliset oikeudet varsin vähäiseen osaan.

Lähikouluissa viittomakieltä käyttävän oppilaan oikeus osallistua opetukseen pyritään toteuttamaan tulkitsemispalvelun varassa. OKM:n julkaisemattoman selvityksen mukaan

perusopetuksessa vain noin puolella tulkitsemispalvelua käyttävistä oppilaista oli tulkkaus käytössä koko koulupäivän ajan. Esimerkiksi sijaisjärjestelyistä tai palvelun resursoinnista ei ollut huolehdittu asianmukaisesti. (s. 20)

Viittomakielen opetus äidinkielenä -alaluvun otsikkoon ilmestynyt ilmaus ”kotikieli” kummeksuttaa. Viittomakieli ja kirjallisuus -oppimäärän opetusta vaikeuttaa OKM:n mukaan mm. heikko viittomakielen opettajien saatavuus sekä se, että ryhmät jäävät liian pieniksi ts. ”alle vaaditun määrän eli neljän oppilaan jäävästä ryhmäkoosta”.

Kuurojen Liitto ry rohkenee olla ministeriön kanssa eri mieltä siitä, tuleeko viittomakieli- ja kirjallisuus oppiaineen opetuksessa käyttää ryhmäkokoon liittyviä määritelmiä (vrt. s. 21). Viittomakielisten oppilaiden äidinkielen opetusta ei tueta valtioavustuksella kuten saamen-, romani- ja vieraskielisten oppilaiden äidinkielen opetusta. (Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 1705/2009; Opetusministeriön asetus vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista 1777/2009.)” Viimeisenä mainittua asetusta ei ole muutettu säätämisajankohdan jälkeen (linkki tarkistettu 23.2.2026). Alun perin asetus lienee kirjoitettu tilanteessa, jossa maassamme oli vielä noin 20 kuurojen opetusta tarjoavaa erityiskoulua. Niissä sekä opetus viittomakielellä ja viittomakielen opetus hoidettiin osana koulutyötä.

Koska opetusministeriön voimassa olevat em. asetus ei koske viittomakielten opetusta, eivät myöskään ryhmän muodostamisen minimioppilasmäärät voi koskea viittomakieliä. Oppilaan mahdollinen maahanmuuttotausta ei vaikuta asiaan, koska kuuron lapsen äidinkieli ei ole puhuttu vieras kieli, vaan suomalainen tai suomenruotsalainen viittomakieli on hänen pääasiallinen tai toinen kielensä. Sen sijaan se, että viittomakieltä käyttävien perheiden kuulevilla lapsilla ei ole kuulovammaa, on usein este heidän oman äidinkielensä opetukselle. Opetuksen saaminen on hyvän tahdon varassa. Tämä ei kerro viittomakielten arvostuksesta.

Liitolle on epäselvää, mistä lähtien ja miksi viittomakielen opetuksen painopiste on siirtynyt viittomakieli ja kirjallisuus -oppimäärän opetuksesta ns. kotikielen eli oman äidinkielen täydentävänä opetuksena annettavan opetuksen piiriin (Valtakunnallisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 täydentävää opetusta koskeva liite 3). Olemme olleet siinä käsityksessä, että viittomakieli- ja kirjallisuus oppimäärän opetus on ensisijainen tapa toteuttaa viittomakieltä käyttävän kuulovammaisen oppilaan äidinkielen opetusta (POL 12 §).

Viittomakielinen yhteisö on 2000-luvulla moninaistunut kuten muukin suomalainen yhteiskunta. Lait tulee päivittää vastaamaan uusiinkin tarpeisiin.

Viittomakieliin liittyvän tiedon tuottamiseen on OKM:ssä panostettu aiempaa enemmän, mutta viittomakielten taidon hyödyntämiseen tai hankkimiseen ei. Esimerkiksi

suomalaisen viittomakielen taitotason arviointimenetelmää kehittäneen VIKKE-hankkeen aikaan (s. 20) perustetussa ammattilaisten verkostossa jopa suomalaista viittomakieltä osaavien opettajien ja muun henkilöstön puute on silmiinpistävää. Kielitaitoa kehittäviä täydennyskoulutusohjelmia henkilöstölle ei ole, mutta niillä ei edes ehdittäisi vastata viittomakieltä tarvitsevan lapsen tarpeisiin esimerkiksi varhaiskasvatuksessa vietettävien 3–5 vuoden aikana.

6. Viittomakielisten tiedonsaanti

Viittomakielille käännetty tieto viranomaisten verkkosivuilla on lisääntynyt, mutta sen koetaan olevan yhä heikosti löydettävissä (s. 27). Vain osa viranomaisten viittomakielisistä verkkosisällöistä on huomioitu suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien tai kuurosokeiden tiedon tarpeet. Tätä kokonaisuutta käsitellään perusteellisemmin Viittomakielibarometreissa (2024, 2020).

7. Tilastotiedon keruu

Tilastotietoa koskevaan luvun sisältöön liitolla ei ole kommentoitavaa. Arvio viittomakieltä käyttävien määrästä on ennallaan, ja jaamme yhdenvertaisuusvaltuutetun käsityksen siitä, että ”Syrjintäperusteena viittomakieltä koskevissa asioissa on kuitenkin pääasiallisesti vammaisuus, joten kyseiset asiat eivät usein tilastoissa näy kielen alla”.

Koska viittomakielet ovat vähemmistökieliä, niitä ei aina ilmoiteta väestötietojärjestelmään äidinkielenä. Vaikka tietoa kohderyhmän koosta ei ole, viranomaiset perustelevat viittomakielisten palvelujen ja tukitoimien järjestämättä jättämistä usein taloudellisilla syillä, vaikka ilman kohderyhmätietoa heillä ei ole tietoa myöskään tosiasiallisista kustannuksista. Liitossa ymmärretään kustannusvaikutusten merkitys, mutta ei sitä, että jätetään aloittamatta tärkeitä uudistuksia, jotka kiistatta edistäisivät pienen ja haavoittuvan kieliryhmän lasten ja vanhusten elämää.

LOPUKSI: Kielikertomuksen luovuttamisen jälkeen tapahtunutta

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitystyö käynnistyy syksyllä 2026

Hallitusohjelmaan on kirjattu selvitys siitä, miten viittomakielisten lasten asemaa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa voidaan vahvistaa (s. 69). Viittomakielten päivänä 12.2.2026 opetusministeri tiedotti, että ministeriön asettama selvityshenkilö aloittaa työnsä syksyllä 2026. Selvitykseen kootaan monia edelläkin mainittuja, jo pitkään ongelmallisiksi tiedettyjä kysymyksiä. Osa niistä tuotiin esiin jo v. 2014 laaditussa selvityksessä, jonka laatimisessa liitto oli mukana. Varhaiskasvatus, opetus ja tiedonsaanti mainitaan viittomakielten ja karjalan kielen osalta keskeisimpinä myös

OM:n teettämässä selvityksessä PL 17 § 3 momentin sisällöstä ja tulkinnasta (Dahlberg 2024).

YK:n vammaiskomitean suositukset Suomen valtiolle koskevat viittomakielten käyttöä

Alaluvussa 4.1.1 käsitellään Suomelle annettuja kielellisiin oikeuksiin liittyviä päätelmiä ja suosituksia. Viimeisimmät suositukset saatiin YK:n vammaisten henkilöiden komitealta syyskuun alussa 2025, mutta ne eivät jostakin syystä sisälly kielikertomukseen koottuun luetteloon s. 55–57. Mainittakoon, että vammaiskomitea antoi useita nimenomaisia suosituksia viittomakieliin liittyen. Ne koskevat mm. lapsen oikeutta kieleen (Vrt. Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanotto yliopistosairaaloiden kuulokeskuksille 2022, s.91), tiedonsaantia, tulkkauspalvelua erityisesti suomenruotsalaista viittomakieltä käyttäville ja monia muita tässä kielikertomuksessa käsiteltyjä teemoja.

Toivomme valiokunnan kiinnittävän huomiota näihin suosituksiin, sillä YK:n vammaissopimus on kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista ensimmäinen, joka tunnustaa viitotut kielet yhdenvertaiseksi puhuttujen kielten rinnalla.